UDC 069.4:626/627(497.113)”17/18”:929Kiš (049.32)

ВЕЛИКИ БАЧКИ КАНАЛ КАО ВИЗИОНАРСКИ ПРОЈЕКАТ ЈОЖЕФА КИША

Током маја месеца 2026. године публици Музеја Војводине представљена је репрезентативна изложба *Јожеф Киш – човек који је преобликовао Бачку*, ауторке др Мирјане Ђекић из Покрајинског завода за заштиту споменика културе. Изложба је реализована уз подршку Јавног водопривредног предузећа „Воде Војводине” и стручних сарадника из Музеја Војводине. Јавност је по први пут могла да спозна значај Јожефа Киша кроз његов богат професионални рад. Његово име везује се за настанак Великог бачког, односно Францовог канала, насталог на прелому 18. и 19. века. Захваљујући овом значајном историјском подухвату предео мочварне и неплодне Бачке претворен је у плодно тле погодно за живот. На изложби је приказан Кишов дугогодишњи рад кроз инжењерску праксу, о којој сведоче бројна документа, његови планови, карте и лична сведочења.

Јожеф Киш рођен је 19. марта 1748. године у Будиму у мађаризованој словачкој официрској племићкој породици. Заједно са својим братом Габором завршио је чувену инжењерску војну академију у Бечу, чији је оснивач био Еуген Савојски. По завршетку школовања, отишао је на студијско путовање у Велику Британију, где се упознао са системом градње пловних канала. Након повратка у Хабзбуршку монархију радио је као војни инжењер за мостове, а затим као цивилни инжењер Дворске коморе.

Његов највећи професионални успех представља изградња Великог бачког канала, чије је прокопавање почело 1794. а завршило се 1801. године. Кишов канал пресекао је Бачку правцем запад-исток, протичући поред Сомбора, Сивца, Црвенке, Куле, Врбаса, Србобрана и Турије. Канал је био од непроцењиве вредности не само за локална насеља него и за читаву привреду Хабзбуршке монархије. У време када су сувоземни путеви у кишним и зимским периодима били тешко проходни, канал је представљао најбоље саобраћајно решење. Као пловни пут смањио је растојања, убрзао и олакшао повезивање људи из разних крајева. У напорном раду на каналу учествовали су најамни радници, ратни заробљеници из оружаних сукоба које је водила Хабзбуршка монархија, као и сељаци терани на принудан рад.

Ауторка др Мирјана Ђекић је својим дугогодишњим истраживањем Јожефа Киша и Великог бачког канала као његовог најзначајнијег професионалног достигнућа успела да пронађе бројна документа, карте, техничку документацију, разгледнице и музејске предмете који сведоче о значају овог великог човека. Кишов инжењерски рад

проучавала је кроз његове животне и професионалне етапе, као што су његов повратак из Западне Европе и рад на спровођењу јозефинске колонизације, рад на припреми и реализацији Великог бачког канала, као и делатност након смене са места директора канала. Посебан значај целој изложби даје његов лични споменар, који се чува у Библиотеци Сечењи у Будимпешти. Поред рада на овом грандиозном пројекту, који је пресекао Бачку и повезао Дунав и Тису, Јожеф Киш је преобликовао и постојећа насеља дуж канала. Између осталог бавио се градњом јавних грађевина, цркава, парохијских домова, угоститељских објеката и свега онога што је неопходно да би живот на каналу и уз канал функционисао и на тај начин значајно допринео развоју инфраструктуре у Војводини и лакшем животу грађана.

Изложба је примамљивим дизајном и изабраним музејским предметима, привукла бројну публику, која је могла да се упозна са периодом са краја 18. и почетка 19. века и догађајима на простору Бачке кроз градитељску личност Јожефа Киша. Осим хидротехнике, поставка приказује Кишов рад у области архитектуре и геодезије. Изложени су репрезентативни планови јавних грађевина, цркава и школских зграда који се данас чувају у Државном архиву Мађарске у Будимпешти, а разна документа, фотографије и разгледнице у власништву су државних институција и приватних колекционара.

Изложбу прати истоимени каталог, који се састоји од дела са стручним текстовима везаним за делатност Јожефа Киша и његових достигнућа, као и каталошког дела у коме је представљено 60 каталошких одредница изложених предмета. Каталог је урађен по свим музеолошким стандардима, те је као такав од непроценљивог значаја како за истраживаче који се баве овом темом, тако и за све оне који би желели да сазнају нешто више о значају Јожефа Киша за историју и развој ових простора.

Овом изложбом посетиоцима Музеја Војводине пружена је прилика да дођу до нових сазнања везаних за име Јожефа Киша чије резултате рада и данас активно користимо. Захваљујући стручним вођењима саме ауторке заинтересовани посетиоци су се упознали са процесом истраживања и настанка изложбе, као и занимљивостима из живота Јожефа Киша.

Мср Мирјана Лакић
Фотографије: Марија Ердељи и Покрајински завод за заштиту споменика културе